

Aiguat del juliol de 1979, en un dels barris de Manlleu. / CARLES MOLIST (ARXIU MUNICIPAL DE MANLLEU)

LLIBRES

Afinada memòria

Jordi Gràcia

ELS CASTELLANS

Jordi Puntí
L'Avenç
133 pàgines. 13 euros

Els castellans és un llibre ben petit i una mica marginal, com si existís una mica de cantó. El publica L'Avenç a partir de la sèrie d'articles que Jordi Puntí (Manlleu, 1967) va anar donant a la revista del mateix nom al voltant del seu poble i la seva infantesa: la grimegia de la joventut perduda, la nostàlgia d'aquell moment, la plorancia del joc al carrer i tota la mandanga.

Doncs, no. Exactament al revés: el talent literari ha estat aquí l'eina clau per blindar el text contra el meliflu ensucrament o l'entotsolament falsejador del passat viscut. El resultat és un conjunt de relats d'arrel autobiogràfica lliurement manipulada i ple de sentit comú: els relats fan olor, respiren i parlen com es parlava fa 30 anys. A través d'anècdotes, personatges, espais i records Puntí traça la geografia dels prejudicis socials i de la por d'allò que és diferent; serveix, de fet, un antídote potent contra la mentida de la memòria i la nostàlgia.

El text no amaga la seva naturalesa literària i narrativa, però vol ser essencialment veraç a l'hora d'atrapar vivències d'època molt precises i molt fàcils de traslladar a d'altres ciutats que no siguin el Manlleu de l'autor (malgrat el que diu el mateix Puntí). Però encara diu millor una altra cosa: "la memòria sempre es deixa magrejar, tendeix a l'exhibicionisme, i per sort hi ha el contrapès del present que li esmola la xerrameca, la retòrica".

L'oportunitat sociopolítica del moment li ve rodada: el catalanisme de dretes s'ha ocupat so-

vint de disfressar o menystenir l'evidència del creixement de Catalunya com a societat tacadíssima d'orígens extracatalans, mentre que l'esquerra ha estat menys glamurosa i sap ben bé que el mestissatge i la barreja de persones i procedències és la costum del lloc.

Aquest llibre ni és de dretes ni és d'esquerres, perquè és el llibre honest d'un novel·lista tan valuós com a *Maletes perdudes*, però, a més, pot deixar amb un pam de nas tots aquells que ficcionalitzen mitificadament els orígens immaculats, i no hi ha res de res que sigui immaculat.

D'entrada, sembla que els

Amb anècdotes, espais i records, Puntí traça la por d'allò que és diferent a 'Els castellans'

És un observador resistent a la nostàlgia banal, astut analista de la seva maduració moral

protagonistes són els castellans, és a dir, les famílies i els nanos nascuts a Catalunya de famílies de la immigració peninsular: els seus ritus, les seves escoles, el seu castellà, el seu accent, les barriades i les seves cases, les seves manies i els seus consums (les pipes, les músiques o les paraulotes que diuen). Però aquesta dimensió de crònica i retrat d'època té la virtut de ser el canamàs on creix la veu d'un observador intel·ligent i perspicaç, resistent acèrrim a la nostàlgia banal i, a canvi, astut i perceptiu analista de la maduració moral del mateix narrador.

Les fotografies en blanc i negre —de Carles Molist, Carles Martorell i Rafael Rueda— se'ns enduen tan de pressa al passat de descampats, botigues, bars, cinemes, pilotes de plàstic, basals crònics i runa esparsa com el text mateix. O com les frases fetes, o els *màdelman* o un inventari tan incalculablement fidel com aquest: "Kriptonita, comanxe, *fitipaldi*, *canyardo*, xarnego". La millor és *canyardo* perquè ho diu tot d'una tacada: n'hi ha més, és clar, i també hi surten, però el veritable dring de veritat poètica d'aquest llibre el fa la barreja de pietat sense fe i lucidesa sense crueltat. Ni amb si mateix ni amb els canvis ni, per descomptat, amb els castellans, malgrat la seva "xuleria innata", malgrat la manera en què jugaven a la màquina del *millón*, malgrat les indumentàries i la gomina i la samarreta de màniga tallada.

La barreja del personal indígena i el foraster (falsament foraster) va començar molt d'hora i com qui diu sense voler: de cop tots plegats es trobaven ja amb 13 anys fent el BUP al mateix institut, per cert després de l'estrany quiasme sociològic que descriu molt bé: "Vet aquí el salt mortal del catalanisme burgès: en virtut d'una millor educació [a la Salle o a les monges], els catalans triaven per als seus plançons la llengua que parlaven els castellans", com si fos veritat allò que li passa a l'autor, que mentre mira fotografies de nens de llavors "no sabia dir si són fills de castellans o de catalans, no hi ha manera de saber-ho".

Al final el que va passar és que van arribar els moros, i torna a començar.

Les imatges del llibre ajuden a transportar el lector al passat de fa 30 anys que descriu Jordi Puntí.

MARGINALIA

Una carta de Valéry

Jordi Llovet

L'últim catàleg de la Llibreria Balagué presentava, entre altres meravelles, una carta manuscrita de Paul Valéry, inèdita, escrita amb motiu de la seva visita a Barcelona, l'any 1924. Costava diners, però no pas més que un cap de setmana amb la dona i els fills a un hotellet de la Cerdanya o de la Costa Brava. Desproveït de parentela cridadera, un bibliòfil silenciós havia de comprar-la. A la carta, Valéry hi expressa el seu agraïment als Amics de la Poesia, potser als membres de l'Ateneu Barcelonès, per l'acollida de què va ser objecte a Barcelona (amb visita a Montserrat inclosa) entre el divendres, 23 de maig, i el dimarts següent, dia 27. Així ho lleigeixo a la biografia de Carles Riba de Jaume Medina, i a la darrera i proluxa biografia de Valéry, a càrrec de Michel Jarrety, París, Fayard, 2008.

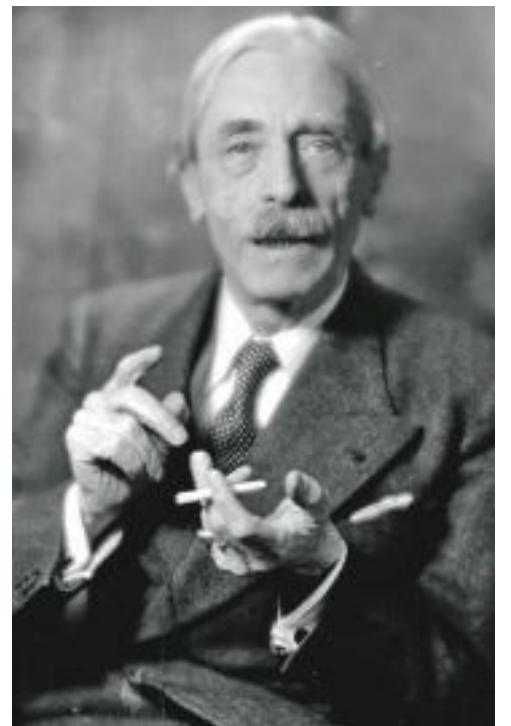
El manuscrit és breu i diu això: "Hotel de Oriente | Rambla del Centro, 20-22 | Barcelona || le 26 mai 1924 || Messieurs et chers Camarades, | Je vous adresse à tous mes remerciements les plus profonds pour votre accueil si cordial et si aimable. J'ai trouvé ici une vie intellectuelle dont l'intensité et la diversité m'ont surpris et enchanté. Barcelone est un grand port qui pense... Je n'en vois pas beaucoup d'autres dans le monde! | Je vous serre les mains à tous avec la plus grande gratitude... Au revoir! | Paul Valéry". És a dir: "Senyors i estimats companys: Adreço a tots vostès el meu agraïment per la seva acollida tan cordial i tan amable. He trobat aquí una vida intel·lectual la intensitat i la diversitat de la qual m'han sorprès i encantat. Barcelona és un gran port que pensa... No en veig gaires més arreu del món! Saludo a tots vostès amb la màxima gratitud... A reveure!"

Valéry tenia raons per considerar que havia estat molt ben acollit a la ciutat, perquè, procedent de Madrid, on havia dictat conferències a la Residencia de Estudiantes, va ser rebut, a l'estació de França, per diverses representacions dels cercles intel·lectuals de Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Ateneu Barcelonès, PEN Club, Amics de la Poesia, etcètera, amb la presència, entre d'altres, de Joan Estelrich, Joaquim Balcells, Pere Bosch Gimpera, Rossend Llates i Fages de Climent. A l'hora dels adéus, acabada l'estada a la ciutat, va ser acomiadat a l'estació pel president de la Mancomunitat, ja quasi extingida.

La carta, breu però substancial, em permet de subratllar dues coses. La primera, que Valéry va

trobar a Barcelona una vida intel·lectual de gran intensitat i diversitat; la segona, que considerés, en format poètic, que "Barcelona és un gran port que pensa", cosa que té a veure amb el desfici que Valéry tenia per la Mediterrània —passió que encara és moda, tot i que, avui, la gent té un coneixement tirant a escàs de les gestes de l'imperi romà o del domini del nostre mar per part de la Corona d'Aragó.

¿Hauria escrit Valéry una carta semblant si hagués vingut a Barcelona el mes de maig de l'any 2011? ¿Hauria pensat que la suma de la Vila Olímpica, el Maremagnum, el World Trade Center i l'Hotel Vela permetien definir la ciutat com un "port que pensa"? I, posat que avui Barcelona pensés, ¿en què pensa? ¿L'hauria anat a rebre a l'estació un estol semblant d'homes de lletres i de professors? ¿L'hauria acomiadat

Paul Valéry.

"Valéry va enviar una carta d'agraïment als seus amfitrions de Barcelona: 'un gran port que pensa'"

avui, amb tots els honors, el president de la Generalitat? Costa de respondre afirmativament a totes aquestes hipòtesis.

¿Com pot ser que, passats gairebé cent anys, Barcelona ja no es presenti com "un port que pensa", menys encara com una ciutat amb una intensa vida intel·lectual, sinó més aviat com el destí ideal per als *cruisers* d'arreu del món —compren barrets mexicans i reproduccions ominoses de la Sagrada Família a les parades de la Rambla—, i, per a vergonya de les nostres autoritats municipals, com "la millor botiga del món"? La carta ja és a ca l'emmarcador, com a testimoni nostàlgic de temps més favorables al prestigi de la intel·ligència.